

Josep Maria Pascual i Sabé

Historiador de l'art

Foto: Pep Pascual
Visita guiada

Aquest text té per objectiu explicar les moltes opcions que té la història, i en especial aquelles relacionades amb el lleure. Unes opcions que els historiadors oblidem i que els educadors no sabem aprofitar.

Parlarem de lleure com aquella activitat que es desenvolupa fora del marc curricular i en espais que, habitualment, no són l'escola o almenys no és a l'aula, però sí que tenen uns objectius educatius.

Dins de les activitats del lleure destaquem aquelles que es realitzen en l'educació en el lleure a través dels caus i els esplais, però tampoc no ens oblidem de les activitats en museus, centres culturals o cases de colònies. Cada un d'ells amb les seves característiques i metodologies pròpies.

Els centres culturals i museus tenen en els seus programes complementaris a les exposicions temporals i permanents un seguit d'activitats educatives produïdes pels serveis educatius, ja sigui amb educadors del propi centre o externalitzat amb empreses privades. Tots ells desenvolupen unes activitats que tenen per objectiu complementar els continguts de les exposicions, adaptant-los a les diferents edats escolars, recrear tècniques artístiques o formes de vida del passat.

Aquestes activitats acostumen a estar relacionades amb el currículum escolar. De manera que els mestres/professors les utilitzen per complementar les explicacions donades a les aules,

Una forma diferent d'explicar història

La història i el lleure

Quan sentim la paraula Història acostumem a pensar en una cosa feixuga, densa, només apta per a gent experta; com a una de les matèria del currículum escolar més avorrides; i com una carrera universitària amb poc futur professional. Però no sempre ha de ser així, la història també pot ser una cosa divertida i permet ser divulgada en un marc no escolar.

o per aprofundir un aspecte concret. I en molts casos es tracta de realitzar visites amb l'objectiu de contemplar els originals de les obres exposades a les aules a través d'imatges projectades o impreses en el llibre de text.

Una altra forma d'explicar història és a través de les recreacions històriques, actualment molt de moda. Aquestes recreacions de la història poden ser a través de recreació de batalles o fets cabdals de la història local o nacional; amb mercats, en especial medievals; o ambientacions de moments històrics per a realitzar una visita a un conjunt patrimonialitzat.

Un dels perills d'aquestes recreacions és que acaben sent molt homogènies en totes les seves manifestacions, o que utilitzen elements aparentment autèntics, però en realitat fora del context històric corresponent, en aquest cas ens referim a aquells vestits incorrectes, a la falta d'elements imprescindibles en un moment concret (per exemple, la presència dels jueus a l'edat mitjana, que habitualment no està representada en els mercats medievals. Què no ens enrecordem dels Calls Jueus?). Per tant, les recreacions històriques ens permeten expli-

car història, però ens cal més rigor històric.

A les cases de colònies entre el seu ventall ampli de programes acostuma a estar algun dedicat a la història, habitualment l'arqueologia és el més comú. Aquests programes es presenten com un conjunt d'activitats amb un fil conductor, aconseguir recuperar algun objecte enterrat gràcies a un missatge trobat a l'arribada a l'estada o la recuperació arqueològica d'un tresor amagat. Aquestes activitats serveixen per tenir el primer contacte amb l'arqueologia, les seves tècniques i la seva metodologia. El problema que trobem és que a vegades aquestes activitats no han estat dissenyades per historiadors i/o arqueòlegs, fet que comporta tenir elements descontextualitzats, barreja d'èpoques i fets històrics, les tècniques arqueològiques no s'expliquen amb prou claredat. En resum, que sembla que els arqueòlegs siguin un nous Indiana Jones.

Una altra forma d'explicar la història és a través de les visites guiades al patrimoni. Dins d'aquest grup podem diferenciar les visites destinades a explicar només un dels edificis o espais patrimonials, i de l'altre costat, aquelles visites que es desenvolupen enmig de la trama urbana d'un poble o ciutat.

Les visites guiades a un edifici o espai patrimonial tenen per objectiu contextualitzar les diferents fases constructives de l'edifici en el seu marc cronològic. I explicar els fets més destacats que s'han produït en aquest o que van protagonitzar els seus habitants. En aquestes visites, a vegades, el guia pot ser una recreació històrica d'un dels seus habitants o personatges llegendaris que van passar-hi. Per tant, s'utilitza elements de la recreació històrica per a acostar la història als visitants.

Per a l'altre costat, les visites guiades dins la trama urbana tenen per objectiu l'explicació del patrimoni cultural als visitants a través de la contemplació en directe del patrimoni. Les visites utilitzen com a fil conductor un tema que es desenvolupa al llarg de tota la visita. Aquesta tipologia de visita s'ha revaloritzat en els últims temps, ha deixat de ser una visita només per a turistes, i els habitants de les poblacions acollidores també s'apunten a conèixer una mica més el seu patrimoni i la seva història, i en aquest cas de nou les escoles per complementar els continguts de les matèries de medi social i cultural a primària; i geografia i història, història i història de l'art a educació secundària i batxillerat.

No podem oblidar que a través del patrimoni podem explicar la història, no només la gran història, o la història dels llibres de text, sinó la història de la vida quotidiana dels habitants de les diferents èpoques. Un dels elements més pràctics i útils és la utilització d'anècdotes i llegendes que acompanyen al patrimoni i fan de la història una cosa més humana, com són els seus protagonistes.

Fins ara hem parlat d'aquelles formes d'explicar la història que poc o molt tothom és conscient de la seva existència i està valorat com a eines de suport per explicar la història. Ara, en canvi parlarem d'aquelles formes poc conegudes o almenys poc explotades i que també poden explicar part de la història.

Ens referim aquella que es desenvolupa en els espais de l'educació en el lleure per excel·lència, els caus i esplais. Utilitzarem a partir d'ara el

terme caus per a referir-nos tant a caus o agrupaments escoltes com esplais, és només per una economia d'espai, i sempre tenint en compte les dues metodologies i tipologies d'educació en el lleure majoritàries existents a Catalunya.

Els caus acostumen a organitzar les activitats del llarg del curs, dels campaments o sortides al voltant d'un eix d'animació o ambientació, en especial en els grups d'edats d'infants petits. I és habitual que la història o almenys un període d'aquesta en sigui la protagonista. No podem oblidar que la història permet embolcallar les activitats d'una forma relativament fàcil. D'aquesta manera qualsevol activitat que es realitza està desenvolupada segon el seu eix d'animació.

En aquestes activitats la història és habitual que estigui manipulada o almenys sigui poc rigorosa. Però, cal tenir en compte que els

Diners utilitzats en el joc «Els territoris d'en Jaume I»

caps o monitors acostumen a ser voluntaris i la seva formació és molt variada, i la rigorositat costa de mantenir quan cal desenvolupar activitats que el període històric no existien o els objectius educatius plantejats et fan necessari modificar la història. Tot i així, la rigorositat històrica també la podem trobar en aquests espais, i és potser un dels espais que ens permeten difondre la història des d'una instància més amable i distesa que no pas la curricular de l'escola, i que està poc valorada i poc utilitzada pels propis caps-educadors.

Un exemple d'aquesta activitat des d'una perspectiva històrica és la que es va portar a terme durant el curs 2008-2009 en el marc de la Trobada *Xàldiga* del projecte dels 4Vents en què van participar caps de les diferents associacions escoltes del Paísos Catalans (Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, Federació d'Escoltisme de València, Escoltes de Menorca i Moviment Escolta i Guiatge de Mallorca).

En aquesta trobada entre el 9 i el 12 d'abril del 2009 a Sant Joan de l'Avellanet es va realitzar l'activitat de *El Joc dels Territoris d'en Jaume I*.

Aquesta activitat va tractar-se d'una adaptació del Joc dels continents, que té per objectiu reproduir situacions que es donen a la vida dels diferents països del món, partint dels recursos materials i humans de què es disposen i mostrar el patiment de l'angoixa per la supervivència a l'afany de la riquesa segon el cas. En l'adaptació es va intentar reproduir la situació en els diferents territoris existents en l'època de Jaume I i les seves institucions. De manera que els participants van poder conèixer les institucions medievals i els elements que movien la seva economia.

Exemples com aquests són els que ens porten a pensar que l'educació en el lleure i l'activitat que es realitza en els caus és important i que amb poca feina més en la seva preparació podem realitzar activitats divertides i amb continguts històrics rellevants.

Com a conclusions podem indicar que la història té altres espais a on explicar-se, més enllà de l'escola i la universitat. Només ens cal que els projectes es realitzin des d'una perspectiva històrica, i amb el rigor necessari per a portar-les a terme. Aquestes característiques es poden trobar amb una formació adequada dels educadors i guies turístics, intermediaris entre el patrimoni, la història i els visitants. Com també en els creadors de les activitats, ja siguin per a cases de colònies, centres culturals o caus, només cal consultar la bibliografia i webgrafia adequada (n'hi ha accessible per a tots els públics) o demanar assessorament a historiadors.

I per part dels historiadors cal que siguem capaços d'obrir el nostre camp d'acció, no només hem d'explicar història en els fòrums oficials, sinó que també és necessari que contemplem les possibilitats d'explicar-la en llocs fins ara impensables. Qui havia de dir que una activitat del dissabte al cau ens permetria explicar les institucions medievals!